

EREVNA

Årg. XII

N:r 3

1955

Innehåll

»Listiga som ormar»	
Av prof. H. Odeberg	51
Fåfånga ord	
Av prof. H. Odeberg	55
Hörnsten — Slutsten.	
Akrogoniaíos	
Av fil. doktor Johan Pettersson	60
Källor och litteratur	64
Profeten Jesajas bok i Nya testamentet.	
Av Alvar Marklund	64
I. Inledning	64
II. En översikt över Jesajas utsagors innehåll	65
III. Profeten Jesaja i Nya testamentet	68
Slutet av Apostlagärningarna, Apg. 25-26	80
Paulus kommer till Rom, Apg. 28:15 ff.	80
IV. Avslutning	80
Tablå: GT:s böcker citerade i NT.	84
Innehåll	86

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

*Askersunds Tryckeri A.B. Askersund 1955
Språkligt bearbetad 2002.*

»Listiga som ormar»

Av prof. H. Odeberg

Uttrycket »listiga som ormar» har uppkommit ur en jämförelse mellan två bibelställen. Det ena är Matt. 10:16, där Jesus säger till de tolv lärjungarna: »Se, jag sänder eder åstad såsom får mitt in ibland ulvar. Varen fördenskull kloka som ormar och menlösa såsom duvor.» [1917 års översättning. Folkbibeln: »Se, jag sänder ut er som får mitt ibland vargar. Var därför listiga som ormar och oskyldiga som duvor.»] Det andra är 1 Mos. 3:1, där det om ormen i paradiset, förföraren, heter: »Men ormen var listigare än alla markens djur.» Det ligger något berättigat i att på svenska använda uttrycket »listiga som ormar» i st.f. »kloka som ormar» för att återge Jesu ord i Matteus 10, ty det grekiska ord i grundtexten, nämligen »fronimos», som [i 1917 års översättning] översatts på svenska med »klok», är precis det ord som den grekiska översättningen av Gamla testamentet har för »listig» i 1 Mos. 3:1. Och det ordstävsartade uttrycket »listiga som ormar» eller »listig som ormen» var för de samtida judarna förknippat med berättelsen om ormen i paradiset. Och när lärjungarna hörde detta ord av Jesus, kunde de svårligen ha undgått att tänka på just de orden om ormen i paradiset. Det grekiska ordet betyder annars riktigt nog: förståndig, förnuftig, klok, insiktsfull. Vad det nu närmast gäller i detta bibelstudium är att komma till en uppfattning om eller åtminstone en aning om vad Jesus menat med denna uppmaning till lärjungarna: »Var listiga (eller: kloka) som ormar och menlösa som duvor.»

Det gäller då först och främst att inte *omtolka* uttrycket för att göra det rimligt eller lättfattligt, inte heller försvaga eller uttunna det, utan det måste få stå där i sin ursprungliga kraft och skärpa. Och uttrycket »listiga som ormar» måste ju vidare stå tillsammans med uttrycket »menlösa som duvor». De är ju sammankopplade av Jesus själv och tillsammans utgör de en av de många paradoxer som är så utmärkande för Jesu sätt att tala och lära. I det sammanhanget kan det kanske vara av intresse att nämna, att om man försöker översätta dessa ord till galileiska (galileisk-aramaiska), det språk som Jesus sannolikt yttrade dem på, så får vi en konstruktion som mycket väl kunde återges på svenska så här: »Var listiga som ormar, i det att ni är menlösa som duvor», alltså: »på det sättet att ni är menlösa som duvor.»

Men eftersom dessa båda satser hör så nära ihop, så måste man ju också söka ett svar på frågan: vad menas här med att vara menlösa som duvor. Det grekiska ord som översatts med »menlös» betyder egentligen »oblandad», »osammansatt» och använt om en person kan det då betyda just som vi också kan säga: osammansatt, enkel, ensriktad, oskuldsfull, utan biavsikter eller en i vars karaktär, i tankar och handlingar inte är inblandat något ont: sveklös, oklanderlig, fläckfri, ren. Det är det ord Paulus använder, då han i Filipperbrevet 2:15 uppmanar de kristna att vara »fläckfria och rena ... mitt ibland ett falskt och fördärvat släkte», en förmaning som låter som en anspelning på Jesu nyssnämnda ord. Ännu närmare anknytning till detta Jesu ord har vi hos Paulus i sista kapitlet av Romarbrevet, där han säger: »jag skulle önska, att ni var kloka i fråga om det goda och menlösa i fråga om det onda.» [... jag vill att ni skall vara förståndiga i fråga om det goda och oskyldiga i fråga om det onda.]» Detta uttalande skulle ju kunna betraktas som en Paulus' uttolkning eller åtminstone tillämpning av Jesu uppmaning till lärjungarna.

Det gäller nu alltså att verkligen vara oblandad, enkel, ensriktad, menlös ifråga om det onda. Och det gäller då särskilt »bland vargarna», d.v.s. gentemot förtal, hån, smädelse och förföljelse, vilket ju Jesus ställer i utsikt för de lärjungar som förblir sanna lärjungar, och som han säger skall möta dem både utanför kyrkan och inom kyrkan. Den list som de då skall använda är den menlöses list, man skulle kunna tillspetsa det så: listen hos den som är utan list. De kan inte möta det ondas list med samma list, ty då skulle de ju själva bli onda, och de skall ju tvärtom vara menlösa ifråga om det som är ont. Man skulle då kunna tänka sig att det vore fråga om att vara insiktsfull och klok, så att man genomskådar det ondas försåt och således inte faller för det, men även en sådan tolkning kan lätt leda vilse. Och fel tolkning måste det bli, om man fattade det så, att det gällde för lärjungarna att uppöva sin egen klokhet, så att de aldrig kunde bli överlistade. De egna resurserna kan aldrig räcka till ens hos den mest begåvade. Och det är genomgående för hela Jesu undervisning och för hela Nya testamentet att evangeliet ingalunda är avsett endast för kloka och begåvade, att endast de skulle kunna vara kristna utan det är ett evangelium för de små, sådana som är enkla och okonstlade och oförsigkomna ifråga om klokhet. Paulus uppmanar också de kristna att inte vara »kloka av sig själva, i sig själva» eller som det är översatt i vår svenska bibel: hålla sig själva för kloka (Rom. 11:25, 12:16). Och om man överhuvud taget inte skall vara klok i sig själv, så måste det gälla även den klokhet som består i att förstå det ondas verksamhet.

Det måste alltså vara fråga om en list som inte består i förmåga av kloka beräkningar och planer. Vad kan det då vara för list? För en klokskap?

Om det inte är en klokhet i oss själva, så måste det vara en klokhet hos någon annan. Och det är då för en Jesu Kristi lärjunge naturligt att han ser sig hänvisad från sig själv till Kristus,

enligt det grundläggande ordet, återigen av Paulus: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig», och då Kristus lever i honom så kan han också säga att han lever i Kristus.

I Nya testamentet skildras nu verkligen *en* list av stora mått, en list av världshistoriska, världsomfattande, världsgenomgripande mått. Och denna världsgenomgripande, omgestaltande list, det var också den fullkomliga oskuldens, menlöshetens, det menlösa offerlammets list. Det var den menlöshetens list som heter »Jesu död på korset». Här var all ondskans klokhets och makt mobiliserad för att för alltid krossa Hans verk och hölja hans namn i skam och vanära. Och detta lyckades. Men i och med att det fullständigt lyckades så blev det ett fullständigt misslyckande. Kristi kors blev något som för alltid inristades i världens historia och som står där som ett outplånligt seger-tecken.

En antydning om vari denna list djupast hade sin rot, får vi åter genom Paulus' ord — och denne Paulus skrev ju i Kristi anda: »Han utgav sig själv ... ödmjukade sig och blev *lydig* ända till döden — döden på korset.» Den fullkomliga lydnaden, den fullkomliga utblottelsen, den fullständiga hängivelsen, det var det som överträffade och besegrade alla onda viljors och krafter list.

Så kan vi möjligen ana vari den list består, den klokhets, som är som ormens och som överträffar den. Det är frånvaron av all klokhets i det onda och mot det onda, allt av egen kraft, beräkning, av egna resurser. Det är att helt förlita sig på Herren och hålla sig till honom och hans ord. Det betyder ju då ingalunda att man undkommer lidanden, förföljelse, förakt, hån. Men det betyder att man mitt i allt detta är på ett underligt och underbart sätt bevarad. Att man lever i en ständig och varaktig trygghet, frid, glädje. Det betyder att vara bekymmerfri mitt under bekymmer, att som Paulus säger vara »bedrövade men alltid glada» [2 Kor.6:10].

Denna egendomliga, ofattliga trygghet var för Jesu Kristi apostlar en realitet.

Den klokhet som övergår all annan klokhet, det är att enkelt, osammansatt, menlöst hålla sig till Kristus och Hans ord. Den underbara frid och trygghet som detta ger har Paulus beskrivit med sådana ord som dessa: »Vem kan skilja oss från Kristi kärlek? Nöd eller ångest, förföljelse eller hunger, nakenhet, fara eller svärd? Det står ju skrivet: 'För din skull dödas vi hela dagen, vi räknas som släkthår.' Men i allt detta vinner vi en överväldigande seger genom honom som har älskat oss. Ty jag är viss om att varken död eller liv, varken änglar eller furstar, varken något som nu är eller något som skall komma ... skall kunna skilja oss från Guds kärlek i Kristus Jesus, vår Herre.»

Fåfänga ord

Av prof. H. Odeberg

Uttrycket »fåfänga ord» kommer från Matt. 12:36, där följande märkvärdiga uttalande av Jesus anförs: »Jag säger er, att för vart och ett fåfängt ord som människorna talar, skall de göra räkenskap på domedag.» Det grekiska ord i grundtexten, som är översatt med »fåfängt», nämligen *argos* betyder helt allmänt: utan verkan, oduglig, meningslös, innehållslös. Det ligger då nära till hands att man tyder det Jesus här säger på detta sätt: »Allt tal, allt vad en människa säger som inte är allvarligt och genomtänkt och åstadkommer något nyttigt, det är av ondo», och många som tagit Jesu ord på allvar har också tytt det på detta sätt, och de har då också försökt tillämpa dem på så sätt att de fördömt allt tal som inte är allvarligt, väl genomtänkt och sysslar med de högsta ting. Och den egentliga konsekvensen blir då, att endast andliga samtal passar för en kristen och att allt annat tal är inte bara värdelöst utan direkt av ondo och fördömligt.

Är nu detta riktigt? För att svara på den frågan gör man nog bäst i att först fråga sig vad det här gäller. Och det är lätt att svara på. Det gäller ju vad Jesus menar med dessa ord. Det gäller alltså inte vad *vi* menar eller vad lärjungarna menade, utan vad *Jesus* menar. Och då kommer man ihåg att Jesus så ofta vänder upp och ner på vanliga föreställningar och sätt att resonera. Det skildras ju så ofta i evangelierna, hur lärjungarna själva gång på gång blev häpna över detta. De fick lära sig att deras sätt att tänka och bedöma var bakvänt. De fick lära *om*. Ett särskilt vägledande exempel på detta är ju, när Jesus ställer fram barnet som det som är närmast himmelriket, ja, som hör himmelriket till, och att ingen kan komma in i himmelriket utan att vända om och bli som ett barn. Han hänvisar alltså till barnets sätt och sinnelag, ja, till det barnsliga.

Om vi nu tillämpar exemplet med det barnsliga på detta tal om de fåfänga orden, så pekar det ju mot att vi också här måste vända upp och ner på det invanda och naturliga sättet att resonera. Liksom det rätta sinnet och väsendet är det barnsliga, så blir ju det rätta talet närmast det barnsliga. Fåfänga ord skulle då helt enkelt vara alla ord, allt tal, som inte är barnsligt, allt sådant som inte talas såsom av barn inför Kristus. Barn inför Kristus är sådana som är glada och fria och omedelbara och okonstlade. Och de som är glada barn inför Kristus är vänner tillsammans, glada vänner tillsammans.

Detta att fåfängt tal skulle vara allt tal som inte är barnsligt, det är tillräckligt bakvänt och orimligt för att det skulle kunna tänkas att detta är vad Jesus verkligen menat. Men nu är det ju så, att när man tar fasta på något sådant ord som Jesus sagt och som vänder upp och ner på vanliga föreställningar, så finner man ofta rätt snart att det är logiskt och konsekvent, alltså att det stämmer med vad han i övrigt säger. Men inte bara detta, utan man upptäcker också att det stämmer med verkligheten, med erfarenheten — om man nämligen ser på den med oför-

falskad blick. Nu vet vi att det som Jesus vill ha hos lärjungar, det som han vill ge dem — och därmed ville se hos alla — det är glädje och frid och inbördes vänskap, öppenhet och frihet. Då kan man ju lätt fråga sig: Vad är det för slags ord, för slags tal, för slags samtal som stämmer med ett sådant tillstånd? Om man tänker sig en krets av vänner som sitter tillsammans — så är det ju Jesus vill ha sina lärjungar, och den bilden är det han oftast använder för tillståndet i himmelriket — vad för ord och vad för tal är det då som hör ihop med glädjen och befordrar glädjen i denna krets? Är det när någon talar på förhand väl uttänkta och utstuderade ord, med strängt och tungt allvar, eller är det när orden kommer fram direkt ur hjärtat, naturligt, otvunget, fritt, spontant, ja, varför inte säga just barnsligt? Skulle inte de allra flesta säga att det är det senare? Det utstuderade talet gör ju ingen människa glad lika litet som det utstuderade och självmedvetna sättet.

Skulle det då betyda att alla allvarliga ord, allt allvarligt tal, vore fåfänga ord och fåfängt tal och endast tomma, tanklösa, lekfulla, skämtsamma, menlösa ord vore riktiga. Nej, detta vore ju att vända upp och ner på vanliga föreställningar på ett bakvänt sätt. Man kommer inte till det riktiga bara genom att vända upp och ner på vanliga föreställningar. Det är inte vilket sätt som helst att vända bakfram på sitt vanliga sätt att tänka, som gör att man finner verkligheten eller det riktiga, utan det är att vända upp och ner på det så som verkligheten själv gör. På samma sätt är det inte vilket sätt som helst att göra en paradox som träffar Jesu mening, utan endast hans egen paradox. När det gäller detta om fåfängt tal kunde vi kanske uttrycka det så: Här kan tillämpas den allmänna regel som Jesus uttryckt så: Den som vill bevara sitt liv, han mister det, men den som mister sitt liv, han vinner det. (Egentligen står det ännu mera radikalt: Den som vill bevara sig själv, han mister hela sig själv, men den som ger upp sig själv, han vinner sig själv.) Den som talar —

om än i bästa välmening — med avsikten att vinna något, att hans ord skall ha verkan, hans tal blir fåfängt och det förkväver livet, ty han tänker i grunden endast på sig själv, på det intryck han gör, det är sig själv han har i blickpunkten, han söker sitt eget, sig själv. Och han ger således ingenting åt andra. Men vänner som otvunget och utan tanke på någon verkan talar om sådant som naturligt kommer för dem, hur enkla och barnsliga och vardagliga saker det än är, de ger varandra i ett ständigt utbyte, och i en sådan samvaro kan ofta — just då ingen avsikt finns — de djupaste, finaste ting komma fram, livets viktigaste och djupaste frågor och tankar kommer till uttryck. Och det kan till och med ske att man just i samvaron lever mitt upp i och omgiven av livets högsta hemligheter, även då de inte direkt berörts med ett enda ord. Eftersom den verkliga glädjen är av gudomligt ursprung, har en samvaro i glädje alltid gett något av det gudomliga, det högsta. Den som ger den andre glädje med det enklaste, barnligaste oavsiktliga vänskapsord, han har gett honom något från den djupaste, den hemlighetsfulla tillvaron, tillvarons källsprång.

I detta sammanhang är det betecknande vad Jesus säger närmast före det han talar om de fåfänga orden. Det heter där: »Vad hjärtat är fullt av, det talar munnen. En god människa tar ur sitt goda förråd fram det som är gott, och en ond människa tar ur sitt onda förråd fram det som är ont.» Med detta kan jämföras vad han säger på ett annat ställe (Matt. 7:18): »Ett gott träd *kan* inte bära dålig frukt, inte heller kan ett dåligt träd bära god frukt.» Det som sägs där andan är glädje och frid och förtroende — såsom barn inför den Högstes ansikte — det som där sägs av dem som är tillsammans i denna anda, det kan inte ge annat än gott, vilket ämne man än kommer in på.

Således kan man gott säga att alla ord är fåfänga i Jesu mening som inte är barnsliga i Jesu mening. Och detta gäller i alla lägen, i alla situationer. Också inför sådant som mänskligt sett

endast är djup tragik och där vi står inför det hårda och tunga och dystra. Lärorikt är samvaron och samtalet mellan Jesus och hans lärjungar timmarna innan han skulle gå till Getsemane och korsdöden. Kan någon allvarstygndare, mer ödesdigert tragisk, mer avgrundsmörk situation tänkas. Men vad säger han där. Jo, han säger: Det som jag nu talat till er, det har jag talat för att ni skall vara glada, för att min glädje skall bo i er och för att er glädje skall vara *fullkomlig*. Och så manar hans apostel Paulus sina församlingar, att såsom barn inför Kristus alltid, under alla förhållanden, vara glada och att låta Kristi frid bo i sina hjärtan. Till att äga den är de kallade. Orden om denna höga och djupa glädje, denna djupa och beständiga frid, är inga tomma ord, inget fåfängt tal. Och detta är nu ett budskap avsett för varje människa. Var och en är genom Kristus inbjuden att komma och ta emot den glädje och den frid för vilken hon är ämnad.

Fig. 1. Rundbågen i den igenmurade nord-portalen i Skee kyrka, Bohuslän. Foto av förf. den 16 oktober 1953.

Hörnsten — Slutsten.

Akrogoniaíos

Av fil. doktor Johan Pettersson

Alltså är ni inte längre gäster och främlingar utan medborgare tillsammans med de heliga och tillhör Guds familj. Ni är uppbyggda på apostlarnas och profeternas grund, där *hörnstenen* är Kristus Jesus själv. *Genom honom fogas hela byggnaden samman och växer upp till ett heligt tempel i Herren.* (Ef. 2:19 - 21.)

I den igenmurade nord-portalen i Skee medeltidskyrka i norra Bohuslän finns ett rundbågsvalv bestående av tio kil-

formade stenar av vilka slutstenen i valvets topp har ett uthugget människohuvud, Fig. 1. En liknande sten, som numera dock inte ingår i något valv, förvaras i tornkammaren till Tanums kyrka i Bohuslän. Denna sten har med all säkerhet haft sin plats i den under 1800-talet rivna medeltidskyrkan, vilken stod på samma plats som den nuvarande, fastän kyrkans orientering troligen var något annorlunda.

Tanum-stenen har jag varit i tillfälle att mäta. Den har höjden 35 cm och samma bredd upptill, medan bredden nedtill är 26 cm. Den är således klart kilformad och måste med all sannolikhet ha ingått i ett valv. Stenens djup är 53-56 cm. Reliefen är inte så skarpt uthuggen som i Skee-stenen, och ansiktets konvexitet är bara 4 cm. Frågan är nu vad stenfigurerna föreställer. Det kunde ligga nära till hands att förmoda att bilderna återger de helgon till vilka kyrkorna en gång blivit dedicerade. Emellertid vara Tanums och Skee kyrkor invigda åt olika helgon, nämligen Tanum åt jungfru Maria och Skee åt S:t Olof. (Huitfeldt, 1879, s. 384 och 389.) Därför är det knappast troligt att de båda snarlika valvstenarna från Tanum och Skee återger *olika* helgon, det ena kvinnligt och det andra manligt. Troligare är att de avbildat kyrkans herre, Kristus. Tanum-stenen har emellertid en anmärkningsvärd detalj som Skee-stenen saknar, nämligen två »utbuktningar» på ömse sidor om bildens panna. Dessa »utbuktningar» sitter i jämnhöjd med varandra och mitt emellan bildens ögonhål och hjässa, således avsevärt *över normal öronhöjd*. Även om man härav inte kan dra några säkra slutsatser, eftersom bilden konstnärligt sett är ganska grovt huggen, så är det inte omöjligt att dessa »utbuktningar» markerar en törnekrona, Kristi lidandes segerkrans.

Om vi alltså förutsätter att såväl Tanum-stenen som Skee-stenen avbildar Kristus, så är det anmärkningsvärt att båda dessa stenar är *valvstenar*. Den omständigheten att Tanum-stenens ursprungliga läge är okänt och att Skee-stenens placering kan

vara sekundär är härvid av underordnad betydelse. Ur estetisk synpunkt vore det omöjligt att tänka sig annat än att dessa stentar varit avsedda som *slutstenar* genom vilka »hela byggnaden fogas samman».

Då Tanum-stenen och Skee-stenen sålunda förkunnat ett tidlöst Kristus-budskap, erhåller man härav ett visserligen obetydligt men dock klart dokumenterat bidrag till en omstridd tolkningsfråga, nämligen frågan om, uttydningen av verserna 20-21 i Efesierbrevets andra kapitel. (Jfr Sak. 4:7.) I vår bibelöversättning heter det här att »hörnstenen är Kristus Jesus själv. Genom honom fogas hela byggnaden samman och växer upp till ett heligt tempel i Herren». Här sägs sålunda uttryckligen att Kristus är både hörnstenen och den i vilken hela byggnaden fogas samman. För vanlig mänsklig logik är detta betraktelsesätt främmande, och jag skall därför i korthet återge hur ett par exegeter behandlat problemet.

Joachim Jeremias har undersökt sambandet hörnsten — slutsten (*kefale gonías* — *akrogoniaíos*) och därvid med utgångspunkt från Salomos Testamente påpekat att *kefale gonías* och *akrogoniaíos* sammanställs redan av Tertullianus, Symmachos, Aphrahat, Targum och Talmud. (Jeremias, 1930, s. 264 ff.) I ett senare arbete anför Jeremias ytterligare belegg för att ordet *akrogoniaíos* har betydelsen 'slutsten'. Han påpekar sålunda att även Prudentius har sammanställt *kefale gonías* och *akrogoniaíos* och återgivit båda orden med *caput templi*. Jeremias hänvisar även till ett par ställen i synagogans poesi (13. Keroba) där det talas om *toppsten* respektive *portöppningens hörnsten*. Under hänvisning till Salomos Testamente 23:3 hävdar Jeremias att med 'hörnsten' avsågs den som avslutning av bygget *över ingången till tempelhuset infogade slutstenen*. (Jeremias, 1938, s. 155 f.)

Att ordet *akrogoniaíos* har betydelsen 'slutsten' hävdas också bestämt av Gerhard Kittel, vilken bl.a. hänvisar till Salomos

Testamente 22:7. Kittel framhåller vidare att såväl Ef. 2:20 f. som 1 Petr. 2:1-10 skildrar församlingen som det andliga templet, där apostlarna och profeterna utgör byggnadens grund och Kristus slutstenen som sammanfogar och fulländar byggnadsverket. (Kittel, 1932-33, s. 792 f.)

En från Jeremias och Kittel klart avvikande uppfattning representerar Ernst Percy, vilken inledningsvis framhåller det obestridliga faktum att Kristus själv är grundstenen (*akrogoniaíos*) eller — vilket språkligt sett är lika möjligt — att han är *grundens akrogoniaíos*. Tolkningen att *akrogoniaíos* skulle vara lika med 'slutstenen' tycks enligt Percy *helt utesluten*. I stället anser han att Kristus är den *viktigaste delen* i grunden. Percy tillägger att man framför allt måste observera, att det är frågan om en byggnad som ännu befinner sig under byggnad, och att slutstenen därför ännu inte kan vara lagd. (Percy, 1946, s. 331 f.)

Percys bevisföring är logiskt oantastlig, men det är tveksamt om man kan anlägga ett logiskt betraktelsesätt på en symbolisk framställning av irrationella relationer. Det bör i stället uppmärksammas att frågeställningen inte karakteriseras av huruvida slutstenen *är lagd* eller huruvida den *kommer att läggas*. Väsentligt är däremot det förhållandet att Kristus är *både* hörnstenen *och* slutstenen i Guds andliga tempelbyggnad. Kristus betygar själv och säger: »Jag är A och O, Begynnelsen och Änden.» (Upp. 21:6. Jfr Upp. 1:8 och 22:13.)

Slutstenarna från Tanum och Skee kan givetvis inte på något sätt bidra till klarläggandet av problemet hörnsten — slutsten i de äldsta bibelhandskrifterna. Vad de däremot vittna om är hur man redan under medeltiden *tolkat* ordet om Kristus genom vilken hela byggnaden fogas samman .

Källor och litteratur

Diatheke Solomontos. Text with Critical Apparatus. (The Testament of Solomon. Leipzig 1922. Ingår i Untersuchungen zum Neuen Testament 8-10, Leipzig 1920-24.)

Huitfeldt, H. J. Biskop Eysteins Jordebog. Fortegnelse over det geistlige gods i Oslo bispedømme omkring Aar 1400. Christiania 1879.

Jeremias, J., Kefale gonías — Akrogoniaíos. (Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche begr. von Erwin Preuschen, herausgegeben von Hans Lietzmann und Walther Eltester.) Bd 29. Giessen 1930.

Jeremias, J., Eckstein — Schlusstein. (Ibid.) Bd 36. Berlin 1938.

Kittel, G., Akrogoniaíos. (Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. I: A–G) Stuttgart 1932-33.

Percy, E., Die Probleme der Kolosser- und Epheserbriefe. (Skrifter utgivna av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. XXXIX.) Lund 1946.

Profeten Jesajas bok i Nya testamentet.

Av Alvar Marklund

I. Inledning

Jesaja, Amos' son, Juda rikets förste profet, framträdde år 740 f.Kr. Han var bosatt i Jerusalem och antas ha varit av förnämlig börd. Han umgicks med präster och kungliga ämbetsmän och förmodas ha haft direkt kontakt med kungahuset (7:3, 8:2, 22:15). Han uppträdde i ett bestämt medvetande av att vara Herrens profet i motsats till vad förhållandet var med t.ex. Amos, som inte ville kalla sig för profet, Amos 7:14. Under Jesajas barndom inföll just denne profets (Amos') verksamhet och un-

der hans ungdom Hoseas, båda i Nordriket. Jesaja kallades år 740 f.Kr. (6:1). Traditionen gör gällande att han omkring år 700 f.Kr. led martyrdöden.

I Syraks bok ges en träffande karaktäristik åt »konungen bland profeterna, fursten i andens värld» (Stave), då han skildras på följande sätt: »... den store och i sina syner sannfärdige ... Med mäktig ande skådade han det kommande och tröstade de sörjande på Sion. Han uppenbarade vad som skulle komma intill en avlägsen framtid, och det förborgade förrän det ännu hade inträffat.» (Syrak 48:22-25.)

II. En översikt över Jesajas utsagors innehåll

Innehållet i profeten Jesajas bok låter sig rätt väl uppdelas med hänsyn till det dubbla uppdrag som hörde med till hans profetkallelse och som tydligt utmärker hans gärning, nämligen dels *siarens*, profetens, dels genom att förkunna Guds frälsning vara en »tröstare på Sion».

Det är i ögonen fallande och bör läggas vikt vid orden *skåda* (1:1, 2:1) och *se* (6:1). Karaktäristiken hos Syrak (48:22 f.) är ingen tillfällighet, utan den svarar mot ett faktiskt och betydelsefullt förhållande. Jesaja *skådar* angående Juda och Jerusalem och angående framtiden (9:1) »vad som skulle komma». I kraft härav talar han om ett avfall (1:4) från Herren på vilket skulle följa fångenskap (5:13) och ödeläggelse (5:5-6, 7:23).¹⁾

På samma sätt ser han och uttalar sig om framtiden för Babel, Assyrien, Damaskus, Etiopien, Egypten, Edom, Arabien, Tyrus etc. (kap. 13-22). Men ända in i en avlägsen framtid skådar han — över och förbi många århundraden i sitt folks historia. Om detta ger utsagorna i kap. 9-12 förhoppningsfulla besked, i det att Fridsfursten och hans rike uppfyllt med glädje (kap. 12) och harmoni (kap. 11) framställs. Synen i kap. 35 t.ex. och slutsynerna i kap. 60-66 är likaså att hänföra till det han i den »avlägsna» framtiden skådade.

Med samma skärpa som profeten ser det avlägsna, skådar han på det som sker runt omkring honom och kan uttala sig om det. Sålunda kan han fastslå att det som händer, själva historien, är *förutsägelser* som blir dagshistoria. »Vad förut skedde, det har jag för längesedan förkunnat. Av min mun var det förutsagt, jag hade låtit er höra om det. Plötsligt satte jag det i verket, och det inträffade. Eftersom jag visste att du är hård, med en nacke av järn och en panna av koppar, förkunnade jag det för längesedan. Innan det skedde lät jag dig höra om det, för att du inte skulle kunna säga: 'Min avgud har gjort det, min skurna och gjutna gudabild har befallt det.' Du hade hört det, och kan nu se alltsammans. Vill ni inte erkänna det?» (48:3-6). Genom att så tala ställer han folket till ansvar inför Skriften och fastslår att hela livet är en religiös fråga.²⁾

Motsatsen till Jesajas skådande — det finns nämligen en i ögonen fallande motsats — är att »Israel känner inget, mitt folk förstår ingenting» (1:3). Med hänsyn till detta bestäms hans uppgift och utformas hans första utsaga. Det är på nytt värt att fästa avseende vid att vi i sjätte kapitlet, som omtalar hans kallelse och citerar hans första profetia, får läsa om vad Jesaja *skådar*, ser (6:1), och vad han *hör* (6:8). Sålunda meddelas en av de allvarligaste profetutsagor Bibeln känner till och som i sitt tidlösa allvar gäller än i dag överallt där man överger Herren:

»Ni skall höra och höra, men inte förstå,
och ni skall se och se, men inte begripa.
Förhärda detta folks hjärta,
gör deras öron döva
och deras ögon blinda,
så att de inte ser med sina ögon,
hör med sina öron
eller förstår med sitt hjärta
och vänder om och blir helade.» (Jes. 6:9-10.)

Med all sannolikhet var profeten ensam om att förstå utsagens innebörd och i sin förskräckelse frågar han (6:11): »Hur länge, Herre?» I det svar han fick fanns visserligen tröst, men den skulle ges först efter tider av djup nöd.

Med sin utsaga har Jesaja konstaterat att Israel är förstocket (jfr Rom. 11:25), är i mörker och inte uppfattar profetsynen (29:10-11). Det som var dolt för Jesu samtida (Matt. 13:14 f.) var på samma sätt dolt för Jesajas samtida, ty redan då var något givet dem till frälsning eller till anstöt (28:16). Och liksom Abraham genom sin tro »såg» Kristi dag (Joh. 8:56), så hindrades det Israel till vilket Jesaja talade, genom sin otro att se sin situation och sin räddning.

Om Jesajas profetutsagor utmärks på det sätt som jag här har antytt, så kan man vidare säga i likhet med Syrak, att »han tröstade de sörjande på Sion», ja, att detta bestämt är ett *kännetecken* för hans profetior.

Senare delen av boken börjar: »Trösta, trösta mitt folk, säger er Gud . . .» (40:1).³⁾

Den omständigheten att Jesaja förkunnar tröst i en tid med så stor andlig olycka för folket är anmärkningsvärd, men bör ses som en följd av att Gud genom löften till Israel fordom har åtagit sig detta folk ända därhän att han i 2 Mos. 4:22 betyder: »Israel är min förstfödde son.» — Jes. 28:16 upplyser även om anledningen till att Israel aldrig i total mening kan bli till intet; domen når endast en viss gräns. Därför kan Herren genom sin profet trösta de »sörjande på Sion». Uttrycket tycks syfta på en särskild grupp bland folket.

Jesaja tröstar med Herrens ord, vilket alltifrån begynnelsen och utväljelsen hade för utkorelsens skull formulerats så som det heter i 41:10, 43:2, 46:3-6 m.fl. (Jfr. 1 Mos. 15:1, 2 Mos. 4:11-12, 22.) Realismen i de citerade orden visade Herren genom att »följa» (1 Kor. 10:1-4) Israels barn under vandringen

mot Kanaan — om dagen i en molnstod och om natten i en eldstod samt att på annat sätt uppehålla dem.

Jesaja har framhållit för folket den allvarliga andliga situation som skulle leda till undergång. Mot denna bakgrund kan han emellertid predika en frälsning som när den tas emot blir till tröst, ty när folket omvänder sig, låter Gud sin utkorelsetanke ta gestalt hos dem i en oanad »frälsning», ett helt nytt tillstånd.⁴⁾ (52-53. Se även de många framtidssynerna, kap. 11, 35, 49, 60-66.)

Det som i detta sammanhang uppmärksamheten inriktar sig på är hur tidlös och gränslös profeten är i sin förkunnelse. Dels lever han mitt ibland sitt folk, ett avfälligt folk, dels och samtidigt lever han i framtiden och kan omtala den storhet och härlighet som hör den till. Han »rör» sig i tiden och genom hela historien. Profetuppdraget har gett honom ett djupt och vitt perspektiv.⁵⁾

III. Profeten Jesaja i Nya testamentet

Att profeten Jesajas bok intar en särställning bland Gamla testamentets böcker får man bekräftat på många sätt men i första hand genom Nya testamentet, som undervisar utifrån Jesajas utsagor i en större omfattning än vad som kan sägas vara fallet med andra profetböcker. Det är detta förhållande som det följande avser att visa.

* *Det schema som här införs* [i denna datorversion infört på sid 84 - 85] i vilket Gamla testamentets böcker i Nya testamentet kan avläsas, vill visa hur profeten Jesajas bok förekommer i jämförelse med övriga Gamla testamentets skrifter. Citaten är inprickade efter Nya testamentet i vår svenska översättning.

Anmärkningar till schemat:

1. Gamla testamentets och Nya testamentets beroende av varandra är klart ådagalagt i de cirka 2.000 citaten från Gamla testamentet i Nya testamentet.

2. Schemat visar en siffermässig motsvarighet till vad Jesus talar om i Luk. 24:44, då han hänvisar till det som om honom var skrivet i »Mose lag, hos profeterna och i psalmerna».

3. Vid genomläsandet av Nya testamentet ur synpunkten av citaten från Gamla testamentet finner man att de nytestamentliga författarnas samtida hade grundliga kunskaper i Gamla testamentets Skrifter, såsom betonats av professor H. Odeberg. Det framgår tydligt om man lägger märke till enskilda händelser. Dessa visar nämligen i vilken hög grad Skriften bestämde deras tänkande, och det i sin tur förklarar de många citaten. Jag hänvisar till ett par exempel för att ge prov på vad det är som siffrorna på schemat redovisar.

Det ena är omnämnt i Joh. 9:30-31. — I diskussionen mellan den blindfödde och »judarna», där den botade ingalunda blir svarslös, heter det: »Ja, det är det som är så märkligt. Ni vet inte varifrån han (Jesus) är, och han har öppnat mina ögon. Vi vet att Gud inte lyssnar till syndare, men om någon är gudfruktig och gör hans vilja, då lyssnar han till honom.» — Om man närmare frågar sig: Vad ligger i detta 'vi vet', så finner man att det inte kan vara vad den blindfödde själv har tänkt sig fram till, fastän en sådan sak kan förefalla riktig, ja, trolig, och många skulle tänka sig detta. Däremot redovisar mannen sin *Skrift*-kunskap i sitt uttryck 'vi vet'. Och det är då bl.a. följande inlärdade han vet.

Hos Job heter det: »Må min fiende stå som ogudaktig, min motståndare som orättfärdig. Ty vad har den gudlöse för hopp när livet skärs av, när Gud tar hans själ? Kommer Gud att höra hans rop när nöd kommer över honom? Kan han glädja sig över den Allsmäktige? Kan han alltid åkalla Gud? — Sanner-

ligen, Gud hör ej på tomma böner, den Allsmäktige bryr sig ej om dem» (Job 27:7-10, 35:13). — »Hade jag haft onda avsikter i mitt hjärta skulle Herren inte ha hört mig. Men nu har Gud hört mig, han har lyssnat till min bön» (Ps. 66:18-19). »Herren är fjärran från de ogudaktiga, men de rättfärdigas bön hör han» (Ordspr. 15:29). »Om någon vänder bort sitt öra och ej vill höra lagen, så är också hans bön en styggelse» (Ordspr. 28:9). »Även om ni ber mycket, kommer jag inte att lyssna» (Jes. 1:15).

Den blindföddes kunskap är som synes slående som argument mot »judarna» och imponerande i sin omfattning och tydlighet.

Ett annat exempel har vi i Joh. 12:34. Folket säger till Jesus: »Vi har hört av lagen att Messias skall stanna kvar för alltid. Hur kan då du säga att Människosonen måste bli upphöjd? Vad är det för en Människoson?»

Om man på nytt frågar sig: Vad ligger i detta »Vi har hört...», så blir helt visst svaret detta: »... jag skall befästa hans kungatron för evigt» (2 Sam. 7:13). »Jag skall låta hans efterkommande bestå till evig tid och hans tron så länge himlen varar. ... Hans efterkommande skall bestå för evigt och hans tron inför mig så länge som solen, som månen skall den bestå för evigt» (Ps. 89:30, 37 f.). »Du är präst för evigt, på samma sätt som Melki-Sedek» (Ps. 110:4). »Så skall herradömet bli stort och friden utan slut över Davids tron och hans kungarike. Det skall befästas och stödjas med rätt och rättfärdighet från nu och till evig tid» (Jes. 9:7). »... De skall själva bo där, de och deras barn och deras barnbarn till evig tid, och min tjänare David skall för evigt vara deras furste» (Hes. 37:25). »I min syn om natten såg jag, och se, en som liknade en människoson kom med himlens skyar, och han närmade sig den Gamle och fördes fram inför honom. Åt honom gavs makt och ära och rike, och alla folk och stammar och språk måste tjäna honom. Hans välde

är ett evigt välde som inte skall ta slut, och hans rike skall inte förstöras.» (Dan. 7:13-14).

Såsom folket i dessa exempel framstår »fulla av» den kunskap som Gamla testamentet hade meddelat (och exemplen kan mångfaldigas), så har även Nya testamentets författare varit »fulla av» Gamla testamentets skriftuppenbarelse och därför är som schemat visar Nya testamentet genomträngt av Gamla testamentet.

Lägger man så därtill att även där man inte kan tala om citat det ändå är fråga om ett utläggande av Helig skrift (såsom professor Odeberg ofta påpekar), så har vi sambandet och beroendet mellan skrifter i Nya testamentet och Gamla testamentet tillräckligt bestyrkt. Vi har då också förklaringen till att författarna i Nya testamentet i allt lät sig vägledas av Gamla testamentet.

4. De två bibelböcker som oftast citeras i Nya testamentet är profeten Jesajas bok och Psaltaren.

För att i fortsättningen uteslutande ägna profeten Jesajas bok uppmärksamhet vill jag först sammanställa Jesaja-ord med motsvarande i Nya testamentet. Jag gör jämförelserna med tanke på 1 Kor. — Upp. och skall sedan jämföra Jesaja med tanke på Matt. — Rom. Avsikten med detta är att visa att vad vi vanligen betraktar som »kärnord» eller viktiga minnesord i Nya testamentet eller fängslande beskrivningar, i själva verket är »lånat» från Gamla testamentet.

Jes. 28:16. Därför säger Herren så: Se, jag har lagt en grundsten i Sion, en beprövad sten, en dyrbar hörnsten, en fast grundval. Den som tror på den behöver inte fly.

1 Kor. 3:11. Ty någon annan grund kan ingen lägga än den som är lagd, Jesus Kristus.

Jes. 6:10. Förhärda detta folks hjärta, gör deras öron döva och deras ögon blinda, så att de inte ser med sina ögon, hör med sina öron eller förstår med sitt hjärta och vänder om och blir helade.

2 Kor. 3:14, 4:4. Men deras sinnen blev förstockade. Än i dag finns samma slöja kvar när gamla förbundets skrifter föreläses, och den tas inte bort, först i Kristus försvinner den. — Ty den här tidsålderns gud har förblindat de otroendes sinnen, så att de inte ser ljuset som strålar ut från evangeliet om Kristi härlighet — hans som är Guds avbild.

Jes. 53:6-12. ... all vår skuld lade Herren på honom. ... han hade ingen orätt gjort, och svek fanns inte i hans mun ... han ... blev räknad bland förbrytare, han som bar de mångas synd och trädde in i överträdarnas ställe.

2 Kor. 5:21. Den som inte visste av synd, honom har Gud i vårt ställe gjort till synd, för att vi i honom skulle stå rättfärdiga inför Gud.

Jes. 52:11. Drag bort! Drag bort! Gå ut därifrån! Rör inte vid något orent! Gå ut från henne, rena er, ni som bär Herrens käril.

2 Kor. 6:17. »Därför säger Herren: Gå ut från dem och skilj er från dem och rör inte vid något orent.»

Jes. 49:13 b. Herren tröstar sitt folk och förbarmar sig över sina betryckta.

2 Kor. 7:6. Gud som tröstar de modlösa tröstade oss genom Titus' ankomst.

Jes. 55:10 b. ... och ger säd till att så och bröd till att äta ...

2 Kor. 9:10. Han som ger saningsmannen säd till att så och bröd till att äta, skall...

Jes. 59:17. Han klädde sig i rättfärdighet som i ett pansar och satte frälsningens hjälm på sitt huvud...

Ef. 6:14. Stå alltså fasta, spänn på er sanningen som bälte kring era höfter och kläd er i rättfärdighetens pansar.

Jes. 66:15. Ty se, Herren skall komma med eld, och hans vagnar skall vara som en stormvind. Han skall låta sin vrede drabba med hetta och sitt straff med eldslågor.

2 Tess. 1:7, 8. ... Herren Jesus kommer från himlen och uppenbarar sig med sina mäktiga änglar i flammande eld och straffar dem som inte vill veta av Gud och dem som inte lyder vår Herre Jesu evangelium.

Jes. 49:3. Han sade till mig: »Du är min tjänare, Israel, genom dig vill jag förhärliga mig.»

2 Tess. 1:10. ... när han kommer för att förhärligas i sina heliga och väcka förundran hos alla dem som tror ...

Jes. 45:3. Jag skall ge dig skatter som är dolda i mörkret och hemliga rikedomar ...

Kol. 2:3. I honom är vishetens och kunskapens alla skatter gömda.

Jes. 28:16. Se, jag har lagt en grundsten i Sion, en beprövad sten, en dyrbar hörnsten, en fast grundval. Den som tror på den behöver inte fly.

2 Tim. 2:19. Guds fasta grund består och har detta sigill: 'Herren känner de sina' och: 'Var och en som nämner Herrens namn skall hålla sig borta från orättfärdigheten.'

Jes. 40:6. Hör, någon säger: »Predika!», och en annan svarar: »Vad skall jag predika?» »Allt kött är gräs och all dess härlighet är som blomster på marken. Gräs torkar bort, blomster vissnar, när Herrens Ande blåser på det. Ja, folket är gräs! Gräs torkar bort, blomster vissnar, men vår Guds ord förblir i evighet.»

1 Petr. 1:24-25. Ty, »allt kött är som gräset och all dess härlighet som blomman i gräset. Gräset vissnar bort och blomman faller av, men Herrens ord förblir i evighet.»

Jes. 66:22, 65:17. Se, jag skapar nya himlar och en ny jord

...

2 Petr. 3:13. Men nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor, väntar vi på efter hans löfte.

Vad Jesaja har av allvarligaste domsförkunnelse stöter vi på i Uppenbarelseboken i utsagorna om Babylons fall (Upp. 18). I beskrivningen av den nya jorden och den nya himlen samt det nya Jerusalem hör vi Jesajas ord klinga särskilt harmoniska och hans språkbilder täcker väl i beskrivningen, som med stor skönhet träder emot läsaren.

Jes. 25:8. Han skall för alltid göra döden om intet. Herren, Herren skall torka bort tårarna från alla ansikten, sitt folks vanära skall han ta bort från hela jorden.

Upp. 21:3, 4. ... Gud själv skall vara hos dem. Och han skall torka alla tårar från deras ögon. Döden skall inte finnas mer och ingen sorg och ingen gråt och ingen plåga. Ty det som förr var är nu borta.

Jes. 12:3. Med fröjd skall ni ösa vatten ur frälsningens källor.

Upp. 21:6. Åt den som törstar skall jag ge att dricka fritt och för intet ur källan med livets vatten.

Jes. 54:11. ... med blyglans skall jag nu mura dina stenar och ge dig grundvalar av safirer. Jag skall göra dina tinnar av rubiner och dina portar av karbunklar och hela din ringmur av ädla stenar.

Upp. 21:19. Grundstenarna till stadsmuren var prydda med alla slags ädelstenar ...

Jes. 60:19. Solen skall inte mer vara ditt ljus om dagen, månen skall inte mer lysa dig med sitt sken. Herren skall vara ditt eviga ljus, din Gud skall vara din härlighet.

Upp. 21:23. Staden behöver inte ljus från sol eller måne, ty Guds härlighet lyser upp den, och dess ljus är Lammet.

Jes. 60:3. Hednafolk skall vandra i ditt ljus och kungar i glansen som går upp över dig.

Upp. 21:24. Och folken skall vandra i dess ljus, och jordens kungar skall föra in sin härlighet i den.

Jes. 60:11, 20. Dina portar skall ständigt hållas öppna — varken dag eller natt skall de stängas — så att folkens rikedomar kan föras till dig ... Din sol skall inte mer gå ner ...

Upp. 21:25f. Stadens portar skall aldrig stängas om dagen — natt skall inte finnas där — och folkens härlighet och ära skall föras in i staden.

Jes. 40:10. Ja, Herren, Herren kommer med makt, hans arm visar sin makt. Se, han har med sig sin lön, hans segerbyte går framför honom

Upp. 22:12. Se, jag kommer snart och har min lön med mig för att ge var och en efter hans gärningar.

Den rikliga förekomst av Jesaja-citat som läsaren »vet om» blir ännu mer framträdande vid en sådan här jämförelse. Det finns anledning att närmare ge akt på i vilket syfte man upprepade gånger citerar Gamla testamentet. Jag vill göra detta genom några hänvisningar dels till evangelierna, dels till Apostlagärningarna och Paulus' brev till församlingen i Rom.

1. Tänker man då först på *evangelierna*, så finner man t.ex. att Johannes döparen identifieras och hans uppdrag klarläggs med citat ur Jesaja: »Om honom heter det hos profeten Jesaja: En röst ropar i öknen: Bana väg för Herren, gör stigarna raka för honom!» (Matt. 3:1-3, Mark. 1:2, Luk. 4:18, Joh. 1:23 jfr. Jes. 40:3.)

2. Vidare finner man att evangelierna visar att bilden av Jesus från Nasaret sammanfaller med Jesajas Messias-bild. Följande citat återoppar:

Matt. 1:23,	Jes. 7:14.
» 4:13-16, Luk. 1:78,	» 9:1 ff.
» 11:5, Luk. 4:16-21,	» 61:1 f.
Joh. 6:45,	» 54:13.
Matt. 8:17, Luk. 22:37, Joh. 12:28,	» 53:4 ff.
» 12:18,	» 42:1. ⁶⁾

3. Den andliga situation som Jesus i evangelierna tecknar för sin tid sammanfaller med vad Jesaja säger om sin. De förhållanden till vilka avfallet ledde år 700 f.Kr. visade sig vara för handen, när Jesu samtida i otro vände sig bort från Kristus. »Syn-den stod kvar» i en olycksbådande belägenhet: »Även om ni hör, skall ni inte förstå etc.» (Matt. 13:14 jfr. Mark. 4:2, Luk. 8:10, Joh. 12:40.)

Jesajas första utsaga (Jes. 6:9-10) är här det tidlösa ordet, som på samma sätt tolkar otrons konsekvenser i olika tider.

Likheten i den andliga situationen bekräftas på samma sätt av Jesus enligt vad som anförs hos Matt. 15:8 (Luk. 7:6), där Jesajas ord (Jes. 29:13) tillämpas på fariséerna och de skriftlärde i Jerusalem.

Läser man Apostlagärningarna och Paulus' brev till församlingen i Rom, finner man hur i dessa skrifter profeten Jesaja ofta är med. Det finns mer än 30 hänvisningar till Jesaja i Apostlagärningarna och mer än 40 sådana i brevet till församlingen i Rom. Exemplet på vad det här är fråga om är alltså många, och det är tydligt att de som här ansvarar för skildringen har behov av att skriva utifrån Gamla testamentet och inte minst med »stöd» av profeten Jesaja.

Varje kapitel visar detta även om allt inte påpekas här. Men man kan erinra sig fjärde kapitlet där församlingens förbön för apostlarna (Apg. 4:24) bärs upp av Jes. 37:16: »Herre Sebaot, Israels Gud, du som tronar på keruberna, endast du är Gud över alla riken på jorden. Du har gjort himmelen och jorden.»

Särskilt intresse tilldrar sig det åttonde kapitlet med berättelsen om den etiopiske hovmannen. Den bokrulle som han för med sig från Jerusalem är just en Jesaja-rulle.⁷⁾

Om man erinrar sig hur »frälsningen» betraktas enligt Jes. 56:3-7 och den utpräglade universalismen beträffande frälsningsförkunnelsen, så kunde inte hovmannen ha fått en annan bokrulle i sin hand.⁸⁾

I kapitel 10 omtalas Petrus' besök i Cesarea och hans sammanträffande med hövitsmannen Kornelius samt hans husfolk. — Från början var tanken på att gå till hedningarna närmast motbjudande för apostlarna, men Skriften kom dem till hjälp och Petrus låter tre Jesaja-ord bli vägledande: »De främlingar som har slutit sig till Herren ... dem skall jag föra till mitt heliga berg. Jag skall ge dem glädje i mitt bönehus ...» (Jes. 56:6 f.). Jesu glada budskap om frid ser Petrus i ljuset av Jes. 52:7.

Från och med Apg. 10 träder frälsningens universalism mer

och mer fram, på samma gång som Israels förstockelse kulminerar. Över detta skede lyser på ett särskilt sätt Jesajas profetiska ljus.

Går vi till aposteln Paulus' predikan i Antiokia i Syrien (Apg. 13) finner vi att han med skriftbevis betygar: »Av hans (Davids) efterkommande har Gud enligt sitt löfte fört fram Jesus som Frälsare för Israel.» (Apg. 13:23). Därvid åberopas Jes. 11:1: »Men ett skott skall skjuta upp ur Isais avhuggna stam, en telning från hans rötter skall bära frukt etc.» Se även Jes. 7:14. Han betonar särskilt **uppfyllelsen** av profeternas skrifter och citerar [i Apg. 13:34] följande: »Jag vill ge er de heliga och fasta nådelöften som David fick» (Jes. 55:3).

Paulus rönte ringa framgång, vilket framgår av Apg. 13:44 f. Det ger honom anledning att tolka och tillämpa Jesajas utsagor just på den föreliggande situationen: »Guds ord måste först predikas för er. Men då ni visar det ifrån er och inte anser er själva värdiga det eviga livet, se, då vänder vi oss till hedningarna. Ty så har Herren befallt oss: ...» — Det som aposteln närmast har i tankarna är ett par ord av Jesaja: »Du skall kalla på ett folk du inte känner, ett hednafolk som inte känner dig skall skynda till dig ...» (Jes. 55:5). »Det är för lite för dig, då du är min tjänare, att endast upprätta Jakobs stammar och föra tillbaka de bevarade av Israel. Jag skall sätta dig till ett ljus för hednafolken, *för att du skall bli min frälsning intill jordens yttersta gräns*» (Jes. 49:6).

Det steg som Paulus tar visar att förstockelsen enligt Jes. 6:9 f. har nått en höjdpunkt. Därför är det med »stor sorg och ständig vanda i hjärtat» (Rom. 9:1 f.) som han handlar som han gör, medveten om att Guds ord uppfylls även med avseende på domföretsägelserna.⁹⁾

Om man går ut ifrån att Paulus skrev Romarbrevet från Korint år 56, där han tidigare — år 51 — haft en lidandesfylld uppgörelse med judarna (Apg. 18), blir hans utförliga behandling av frågan om Israels förstockelse i brevet till församlingen i Rom

ännu mer anmärkningsvärd. Det är därför anledning att med några ord beröra vad som är skrivet i Rom. 9-11.

1. Vi finner där att Paulus varnar för att träta med Gud i denna fråga (Rom. 9:20) och stöder sig på ord av Jesaja (Jes. 29:16, 45:9 ff., 64:8).

2. Paulus visar att domen över Israel inte är total i motsats till hur det var med staden Sodom och andra (Rom. 9:29 ff.). Här tänker han på Jes. 1:9, 9:14, 10:22, 28:16. — Klippan eller grunden som är lagd i Israel kan inte göras om intet, därför blir domen inte total.

3. 9:30-10:21. Paulus talar om det anstötliga för judarna, att hedningarna, »som inte strävade efter rättfärdighet, vann rättfärdigheten, den rättfärdighet som kommer av tro», under det att Israel som strävade efter ett uppfylla den lag som ger rättfärdighet, inte nådde fram till den lagen (Rom. 9:30-31). Varför? Verserna 32-33 i samma kapitel ger svaret. Sällan har aposteln med ett så djupt allvar som här undervisat, då han under bön om sitt folks frälsning avslöjar att frälsningsklippan, det som var givet till räddning, på grund av ohörsamhet och gensträvighet blev till fall för judarna (Jes. 8:14, 28:16).

4. 11:1-36. Sömnaktigheten som utmärker Israel och som har fört dem på fall finner han förutsagd (5 Mos. 29:4, Jes. 6:9 f., 29:10 f., Ps. 69:23 f.). — Det är inte uteslutande med profeten Jesajas ord som Paulus i detta skriftavsnitt framställer sin undervisning. Han talar givetvis med hela Skriften för ögonen. Men också i detta kapitel framhåller han bl.a. utifrån den profetbok som det i denna uppsats är fråga om, att Israels förstockelse är stor men den är inte total; Israel skall därför *bli frälst*. — »Återlösaren skall komma till Sion och till dem i Jakob som vänder om från sin överträdelse, säger Herren» (Jes. 59:20).

I det som är den stora bedrövelsen och det kvalfulla för honom ser han slutligen den Outgrundlige (Rom. 11:33 ff., jfr. Jes. 40:13). Han ser en Guds DOM men också en Guds VÄG i Israels förkastelse.

Slutet av Apostlagärningarna, Apg. 25-26

Paulus är fängslad i Cesarea och håller ett tal inför konung Agrippa. Judarna anklagar honom. Han berättar om sin omvändelse, Apg. 26:1-18, och framlägger det *program* som hade varit honom givet och som han hade hållit sig till (Apg. 26:18). Man kan inte undgå att lägga märke till hur detta svarar till och utformas i överensstämmelse med vad som hade förkunnats inte minst av profeten Jesaja och efter honom ofta upprepats (Jes. 35:5 f., 42:7, 60:1 ff. m.fl.).

Avfallet från Herren vilket är ett mörker, en förblindelse och en vilsegångenhets antingen det rör juden eller hedningen, det skall vändas i sin motsats: ljus, ett seende, ett återförande.

Paulus kommer till Rom, Apg. 28:15 ff.

Aposteln församlar judarna (Apg. 28:17) och visar genom sin handling att han inte »skäms för evangelium», han är fånge och representant för en »sekt» som »blir motsagd överallt» (Apg. 28:22). Samtalet blir kort. Paulus tar till orda med stort allvar (Apg. 28:25 ff.). Utsagan i Jes. 6:9-10 har nått en kulmen. Judarna är förstockade och går sin väg. Paulus går likaså slutgiltigt sin — till hedningarna med Guds sôteía.

IV. Avslutning

Utan att se bort ifrån att de flesta böcker flitigt citeras i Nya testamentet, har denna uppsats velat vara begränsad till att visa hur framträdande Jesajas profetbudskap överallt tonar med tydligt och urskiljbart. Detta framhåller i sin tur den grundläggande principen i relationen mellan Nya testamentets och Gamla testamentets böcker i allmänhet, nämligen det oavvisliga beroendet, som är förutsättningen för att kunna avslöja hemligheten i Gamla testamentets skrifter, vilken är Kristus. Beroendet blir på samma gång det »stöd» (Rom. 16:25-26) som Gamla testa-

mentet ger åt Nya testamentet och gör detta till det livets ord som det i verkligheten är.

¹⁾ Denna ödeläggelse, som verkligen kom, har varit underlig i sitt slag. Se 3 Mos. 26:27-46. Somliga har förstått att det inte var fråga om ödeläggelse i vanlig bemärkelse endast, utan något mer. Om President Weizmann berättas det att, då någon vid ett tillfälle uttalade sig hänfört om »oaser i öknen» med tanke på uppbyggnaden i dagens Israel, han svarade: »Öknen? Här finns ingen öken. Bialik, vår store diktare, brukade säga att Gud bara täckt över landet med sand och stora stenar, så att folk skulle få den föreställningen att det ingenting var värt — och så hålla sig därifrån! Bialik hade rätt.» (Sid. 167 Ett folk på hemväg.)

²⁾ Jfr sid. 31 i Kristus och Skriften av H. Odeberg.

³⁾ Denna tröst tycks »följa» Israel. Jag påminner om att professor Sukenik gav åt var ledamot av kneset vid dess högtidliga öppnande första gången i Jerusalem ett särtryck av det 40:e kap. ur den då funna Jesaja-handskriften. (Judisk Krönika, årg. 1949).

⁴⁾ Professor H. Odeberg säger i Skriftens studium inspiration och auktoritet, sid. 7-8: »Fattas begreppet »frälsning» som blott och bart »räddning», så täcker det ingalunda det bibliska begreppet och blir helt inadekvat för ordet soteria. Det blir något av en engångshandling över begreppet, något som är tidspreciserat, detta »att rädda någon från något ont». Men det är inte hela betydelsen. I ordet soteria ligger *något varaktigt, något som är bestående, ett tillstånd* i vilket det som vi betecknar med »frälsning», alltså i betydelsen »räddning», endast är ett moment.»

⁵⁾ Profeten rör sig med ett annat tidsbegrepp än vårt, en själens tid, vilket ger honom möjlighet att vara samtidig med sitt folk och samtidig med kommande släkten. Liksom vi på en och samma gång kan »vara» i det förflutna eller i det närvarande med vår tanke, vår känsla, hela vår själ, så kunde profeten »röra» sig i framtiden och i nuet. Och liksom en person vid 60 år kan tala om sig som densamme som vid 20 år, så är Israel för profeten en enhet genom alla århundraden och skall till slut bli frälst. Jfr Rom. 11:26: »Och det är så hela Israel skall bli frälst.»

⁶⁾ När den judiske religionshistorikern och filosofen Hans Joachim Schoeps i Erlangen en gång tillfrågades om det kunde tänkas att den återkommande Kristus och Messias vore en och samma person, svarade han: »Vi judar får inte göra oss någon bild av Gud. Vi har därför inte heller någon bild av Messias, annat än den som tecknas av profeterna. Med ledning av

den bilden kommer varje from jude att känna igen honom, då han kommer. Ni kristna har heller inte någon annan bild än den evangelierna ger av honom, men med ledning av den bilden kommer varje troende kristen att känna igen honom. Jag kan inte se något avgörande hinder för att de två bilderna en gång kan komma att täcka varandra.»

⁷⁾ Man kan med tanke på berättelsen i Apg. 8 erinra sig det artonde kapitlet hos Jesaja, vilket inte kan ha undgått att fångsla hovmannen, även om det kapitlet inte allra mest tilldrog sig hans uppmärksamhet utan Jes. 53.

Detta jämför jag med vad dr F. Hylander skriver i Bortom bergen, del I, sid. 40: »Enligt etiopiska krönikor var det också en Candace av Axum, vars eunuck och högsta förtroendeman i överensstämmelse med Apostlagärningarnas åttonde kapitel blev döpt av Filippus på återväg till sitt land. Om missionär Anton Jönssons mynttolkningar är riktiga, och mycket talar därför, skulle denna drottning någon gång mellan åren 27 och 42 e.Kr., påverkad av sin hovman och det ljus han fått över frälsningen i den lidande Messias (Jes. 53), ha omfattat kristendomen och på sina mynt präglat valspråket: »I Kristus seger!«

8) Jes. 56:3-7, 49:6. Händelsen är övervakad eller inspirerad. (Jes. 55:11.) Strax före hovmannens möte med Filippus hade han läst Jes. 52 och t.ex. versarna 7-10. Filippus blir »glädjebudbäraren» i det han »började utifrån detta skriftställe (Jes. 53) predika evangeliet om Jesus för honom».

⁹⁾ I denna belägenhet får Paulus tröst, ty han får i en syn om natten höra ett ord av Jesaja läsas för honom: Frukta inte, ty jag är med dig, se dig inte ängsligt om, ty jag är din Gud etc. (Jes. 41:10). Detta speciella löfte till Israel ges nu åt Paulus, då han drivs bort av judarna. Han får nu detta löfte, ty han och inte det judiska folket går på Herrens väg. Herren är med honom och därför behöver Paulus inte frukta, se Apg. 18:9 f.

GT:s böcker citerade i NT

	Matt.	Mark.	Luk.	Joh.	App.	Rom.	1 Kor.	2 Kor.	Gal.	Ef.	Fil.	Kol.	1 Tess.
1 Mos.	2/5	2/2	0/16	0/14	3/18	6/12	2/6	0/2	2/8	1/1	0/2		0/1
2 Mos.	5/10	3/3	3/11	1/7	3/20	4/5	1/10	1/7	0/1	2/1	0/1		
3 Mos.	4/8	2/1	2/8	0/5	0/4	2/4	0/4	3/1	1/0			0/3	0/1
4 Mos.	2/6	1/1	0/5	1/1	0/4	0/3	0/9						0/1
5 Mos.	9/13	3/6	4/8	0/14	2/11	5/12	2/8	1/5	2/3	1/4	1/1	0/1	
Josua				0/2	0/4	0/1							
Dom.			0/1	0/1									
Rut			0/1										
1 Sam.	1/0	1/0	0/7		0/3	0/2		0/2					
2 Sam.	0/1		0/3	0/3	0/3	1/2	0/1	0/1					
1 Kon.	0/6	0/1	0/7	0/1	0/6	2/1		0/1					
2 Kon.	0/3	0/3	0/5	0/2	0/3	0/1							
1 Krön.	0/1		0/3		0/1	0/2		0/2					0/1
2 Krön.	0/2		0/2	0/1	0/1	0/1							
Esra			0/1	0/1									
Neh.				0/1									
Ester													
Job	0/5		0/5	0/2	0/2	2/7	1/2	0/1				0/1	0/1
Psalt.	9/22	4/11	5/25	9/17	11/19	13/25	4/14	2/9	0/2	3/6	0/5	0/1	0/2
Ordspr.	0/10	0/2	0/8	0/6	1/0	2/5	0/6	0/5	0/3	0/6			0/3
Pred.			0/1	0/1		0/1							
H. V.													
Jes.	10/28	5/12	7/35	5/22	5/28	17/25	6/6	3/7	2/6	2/7	0/4	0/2	0/1
Jer.	2/9	0/3	0/9	0/7	0/9	0/15	1/5	1/5	0/3	0/1		0/1	0/2
Klag.	0/1						0/1	0/1					
Hes.	1/5	0/3	0/4	0/8	0/6	1/3		1/2					0/2
Dan.	2/5	2/2	1/6	0/3	0/3	0/1	0/2				0/1		
Hosea	3/2	0/1	1/1			2/0		0/1			0/1		
Joel	0/3	0/1	0/1	0/1	1/1	1/0							
Amos					2/0								
Obadja													
Jona	0/2		0/2										
Mika	2/5	0/1	0/6	0/2	0/1	0/2							
Nahum													
Hab.			0/1	0/1	1/0	1/0	0/1		1/0				
Sefanja													
Haggai													
Sakarja	3/8	1/2	0/2	2/2	0/1	0/3				0/1			
Mal.	2/1	1/1	2/4	0/4	0/2	1/0	0/1			0/1			
Totalt	56/160	25/54	25/183	9/128	29/150	60/131	17/76	12/52	8/26	9/28	1/15	0/9	0/15

[Schemat finns som helbild för liggande A4 i katalogen "Bilder".]

Siffran före / betecknar citat, siffran efter / betecknar allusion

2 Tess.	1 TİM.	2 TİM.	Titus	Filémon	Hebr.	1 Petr.	2 Petr.	1 Joh.	2 Joh.	3 Joh.	Jakob	Judas	Uppb.	Totalt
	0/4		0/1		5/15	1/3	0/5	0/1			1/2	0/4	0/8	25/142
	0/2	0/1	0/1		4/22	1/1		0/2			1/1		0/15	29/120
	0/2				1/9	0/2		0/2			1/2		0/2	16/58
		0/2	0/1		2/7		0/4	0/1				0/2	0/2	6/49
0/1	1/5		0/1		4/7		0/1	0/2			0/5	0/2	0/7	35/116
					0/2						0/1		0/1	0/11
					0/3									0/5
														0/1
					0/4									2/18
		0/2			1/2									2/18
					0/6			0/1			0/3		0/3	2/36
					0/2								0/3	0/22
					0/1								0/1	0/12
					0/2						1/0			1/9
														0/2
														0/1
	0/3				0/1	0/2					0/7		0/1	3/40
0/2	0/7	0/6	0/1		16/16	4/6	1/5	0/6	0/1	0/11	0/2	0/45		81/266
	0/1				2/1	4/2	1/0	0/4			1/10		0/1	11/73
	0/1				0/1			0/1			0/1			0/7
1/4		0/1	0/1		3/12	7/12	2/3	0/2	0/1	1/4	0/1	4/76		80/300
0/2	0/1		0/1		2/6	0/1	0/2	0/2		1/1		0/21		7/106
	0/1						0/1							0/5
0/1	0/1		0/2		0/2	0/2	0/2					0/34		3/77
0/1		0/1			0/2	0/1						0/1	0/26	5/55
					0/1	1/0								7/7
			0/1									0/6		2/14
					0/1							0/1	0/1	2/3
														0/4
														2/17
												0/2		0/2
					1/0							0/1		4/2
					0/1							0/2		0/3
					1/0									1/0
					0/2						0/2	0/2	0/12	6/37
0/1						0/1					0/1		0/2	6/19
1/12	1/28	0/13	0/10		42/128	18/32	4/23	0/24		0/2	7/51	0/15	4/272	

Innehåll

H. Odeberg, Listiga som ormar	sid. 51
» » Fåfånga ord	» 55
J. Pettersson, Hörnsten, slutsten	» 60
A. Marklund, Profeten Jesajas bok i NT	» 64
